FARVEN iKUNSTEN

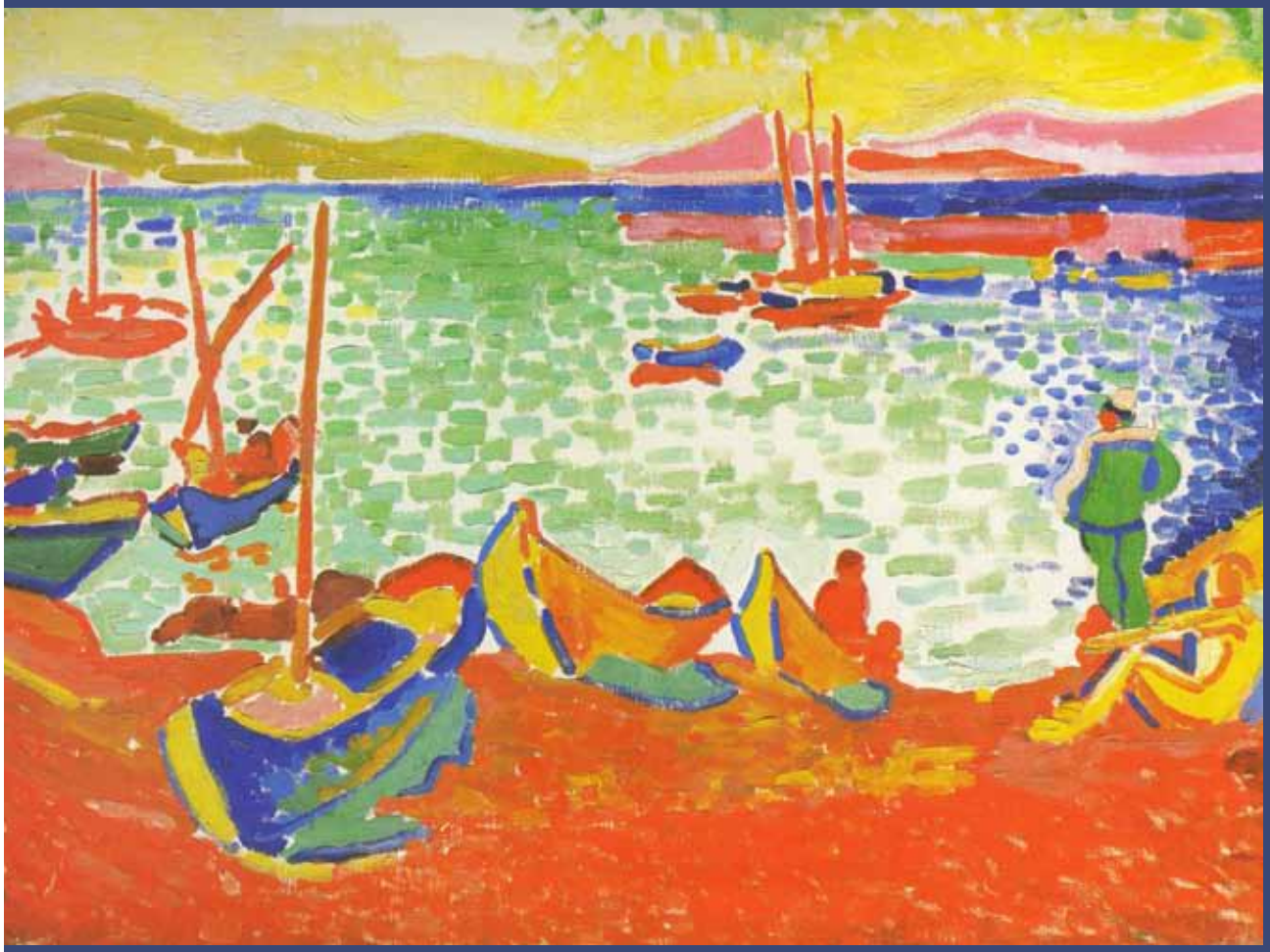

LOUISIANA UNDERVISNING

3-6 KLASSE

Farver, farver, farver...

Forestil dig en verden uden farver

Har du tænkt over, hvordan verden ville se ud, hvis der ikke fandtes farver? Og hvorfor farver er vigtige for os mennesker?

Farver fortæller os vigtige ting. I naturen viser dyr som bier og giftige frøer gennem deres farver, hvor farlige de er. Vi spiser med glæde et grønt æble, men hvis vores rugbrød er grønt, holder vi os fra det!

Du har sikkert en yndlingsfarve. Måske gør den dig i godt humør? Forskellige farver gør forskellige ting ved os. Farven rød får vores puls til at stige. Den får os til at føle, at tiden går hurtigt. Derfor forbinder vi den tit med fx styrke, varme og energi.

Firmaer bruger farver til at få os til at købe bestemte varer. Tænk på Coca Colas røde og sorte logo. Hvad fortæller det?

De moderne kunstnere er også optaget, af hvad farver betyder, og hvordan de virker på os. På Louisianas udstilling *Farven i kunsten* kan du se farvestrålende malerier, skulpturer og installationer. Udstillingen handler om, hvordan kunstnere har brugt farver i den moderne kunst. Kunstværkerne er hentet fra schweiziske Werner og Gabrielle Merzbachers kunstsamling og fra Louisianas samling.

? Lav en liste over forskellige farver, og hvad de gør ved dig.

Tænk over farverne på ting, du kan købe. Hvorfor har de disse farver? Hvad fortæller farverne?

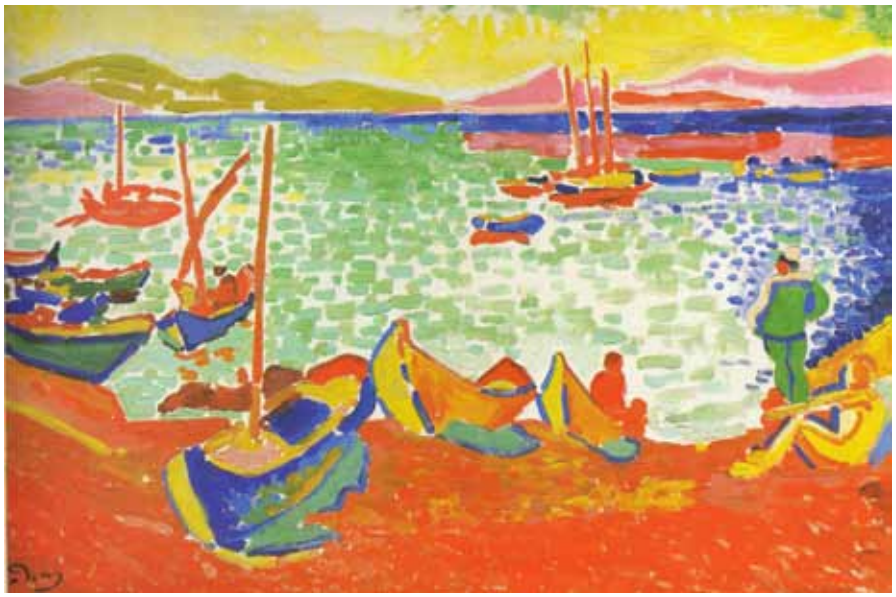

André Derain, Både i Collioure havn, 1905
Olie på lærred, 72 x 91 cm
Merzbacher Kunststiftung

Mennesker sidder i det varme, røde sand. De kigger ud over havet. Solen skinner på det kølige blå - grønne hav. I baggrunden ser vi toppene af røde og gule bjerge. Himlen er gul og lysende.

Farverne er meget stærke i André Derains billede. Han har malet havnen i en by i Sydfrankrig. Derain har malet havnen, som han ser og oplever den. Han bruger farverne rød, gul og blå og orange, grøn og lilla. Farverne lyser. I Derains billede er der tydelige spor efter penslen. Han dækker ikke sit billede med maling. Derfor kan man få øje på det hvide lærred visse steder.

André Derain er del af en kunstnergruppe som bliver kaldt “de vilde dyr” på fransk (Les Fauves). Hvorfor tror du, at kunstnernes billeder bliver kaldt vilde?

? Hvad tid på dagen og året tror du, billedet er malet?

Hvad gør det, at farven ikke dækker lærredet helt?

Ernst Ludvig Kirchner, To rosa nøgenmodeller ved Moritzburg - søerne, 1909-20
Olie på lærred, 90 x 120 cm
Merzbacher Kunststiftung

To lyserøde kvinder sidder model. Den ene af dem har lagt sig ned. Hun strækker sig i det gul–grønne, høje græs. Kvinderne misser med øjnene. Solen lyser på deres nøgne kroppe. Der er kolde, blå skygger under deres hager, bryster og arme. I baggrunden er der grønne træer og bjerge. Tæt ved kvinderne er der en mørk, blå-lilla sø.

Kirchner bruger varme og kolde og lyse og mørke farver. Farverne giver kontrast i billedet. Han bruger også komplementærfarver. Det er farver, der ligger overfor hinanden i farvecirklen, fx rød og grøn, eller gul og lilla. Det får farverne til at virke skrigende, og som om de næsten bevæger sig. Kirchner bruger også farver til at lave rum i billedet. De varme farver træder frem og de kolde tilbage.

For Kirchner er det ikke vigtigt, at billedet ligner virkeligheden. Han bruger i stedet farverne og malemåden til at vise følelser. Han bliver kaldt for ekspressionist. Kirchner var medlem af den tyske kunstnergruppe *Die Brücke* (1905-13). Brücke kunstnernes figurer er ofte kantede. De er malet med stærke farver og tydelige penselstrøg.

? Hvad gør malemåden ved din oplevelse af billedet?

Forestil dig, at billedet var malet uden kontrastfarver. Hvilke farver skulle billedet så have? Hvad ville det gøre ved billedet?

Farven i den moderne kunst

I den moderne kunst kan himlen godt være rød og græsset blåt. Efter at fotografiet bliver opfundet, behøver kunsten ikke længere at vise virkeligheden. Kunstnerne bliver interesseret i farverne i sig selv. De undersøger, hvad farverne gør ved hinanden, og hvad de gør ved os.

De første, der er interesseret i en ny farvebrug, er en gruppe kunstnere, der kaldes for impressionister. Impressionisterne er optaget af, hvordan farver og lys skifter på forskellige tidspunkter af dagen og året. Derfor tager impressionisterne deres malelærreder med ud i naturen. De maler deres billeder med hurtige penselstrøg. Impressionisterne maler med farver, som de ikke selv behøver at blande. Farverne kan nu købes på tube i klare, stærke farver.

Impressionisternes billeder ligner stadigvæk virkeligheden. Andre moderne kunstnere, som Derain og Kirchner går væk fra, at billederne skal ligner virkeligheden. De bruger farverne og malemåden til at vise følelser i billedet.

? Se på Alfred Sisleys billede *Piletræer på Orvannes bredder*. Hvilke farver bruger Sisley til at male græsset og træerne? Hvad gør malemåden ved oplevelsen af billedet?

Sammenlign Derain og Kirchners billede med Sisleys.

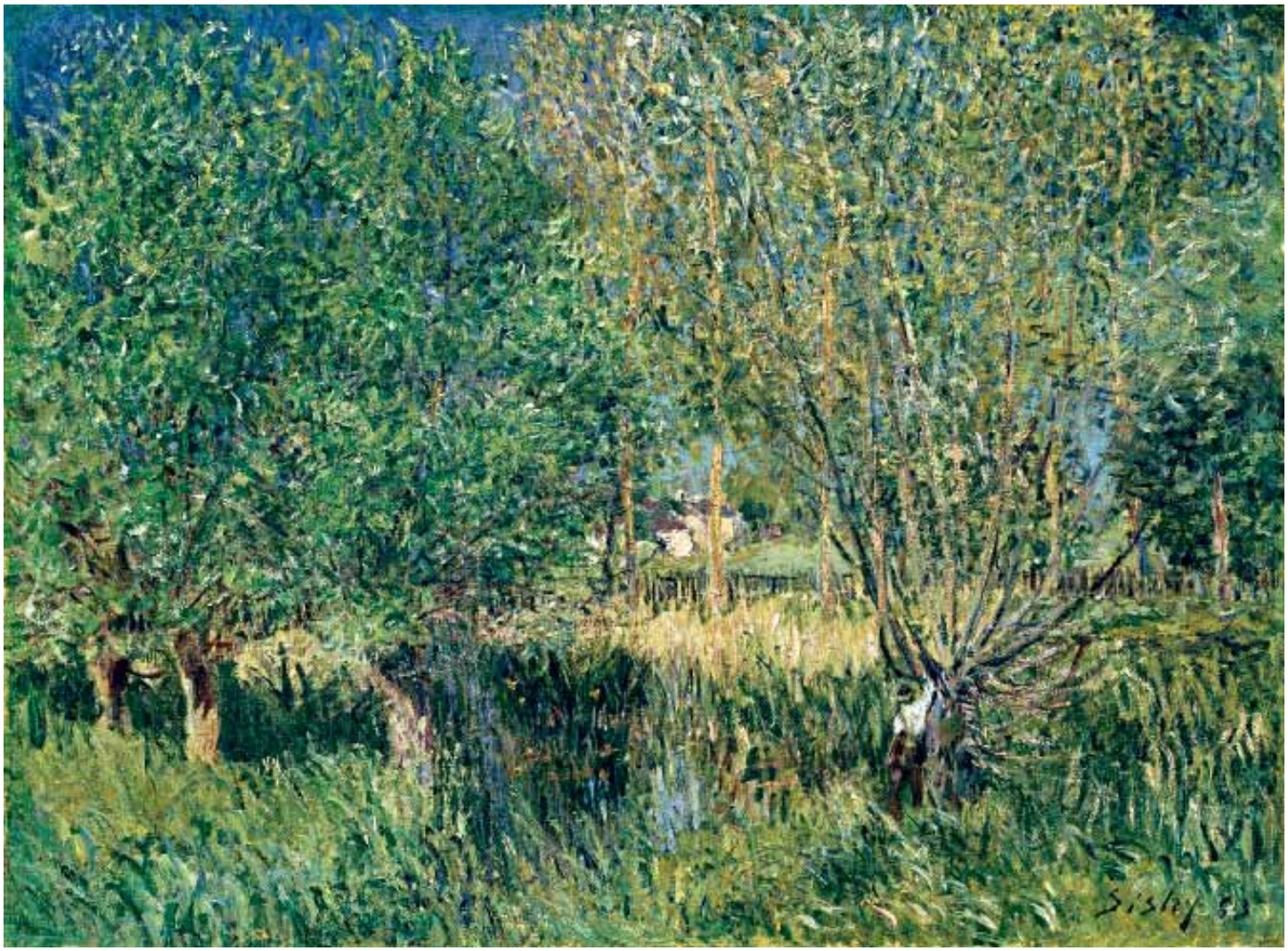

Alfred Sisley, Piletræer på Orvannes bredder, 1883
Olie på lærred, 54 x74 cm
Merzbacher Kunststiftung

Teorier om farve

”Farver er lysets børn og lys er farvernes moder”

Johannes Itten, Kunst der Farbe, 1961

Hvad skaber farver? Og hvorfor oplever vi farver, som vi gør? Det er spørgsmål, som altid har optaget mennesket.

Hvis du kigger på en bestemt ting fra dit vindue både morgen, middag og aften, vil du lægge mærke til, at det har forskellig farve alt efter, hvor lyst det er udenfor. Når det er mørkt, har det slet ingen farve.

Det er Sir Isaac Newton (1643-1727), der finder ud af, at farverne kommer fra det hvide sollys. Han sender lys igennem en trekantet glasprisme. På den måde bliver lyset brudt i 7 farver; rød, orange, gul, grøn, blå, indigo (blå) og violet. Det er regnbuens farver.

Ittens tolvdelte farvecirkel og Runges farvekugle

Her ser du to kendte farvesystemer. Ittens farvecirkel er delt op i 12 farver. Den viser rød, blå og gul i midten. De kaldes primærfarver. Det er dem, som alle farver kan blandes af. Orange, grøn og lilla er sekundærfarver. De er blandet af to primærfarver, som når gul og blå sammen giver grøn. Den yderste cirkel viser primær- og sekundærfarvernes blandinger. Runges farvekugle viser også, hvad der sker med farverne, når de blandes med hvid og sort. Her er også de tertiære farver -eller jordfarverne med.

Farver er lysbølger. Når en tomat fx er rød, er det fordi den opfanger alle lysbølger, som ikke er røde og kaster den røde tilbage. Farven bliver dog først skabt i vores øje og hjerne

Den tyske digter Johannes Wolfgang von Goethe (1749-1832) og den franske kemiker Michel Eugène Chevreul (1786-1889) er også optaget af farver. De inspirerer de moderne kunstnere. De undersøger, hvordan vi oplever farver, og hvad farver gør ved vores sanser og følelser.

Goethe undersøger, hvad der sker, når vi ser bestemte farver sammen. Han viser, hvordan farver virker forskelligt om de ses sammen med en mørk eller lys farve. Eller sammen med en kold eller varm farve. Chevreul finder ud af, at hvis vi ser på en farve i længere tid og derefter på et hvidt papir, så vil vi altid se farvens komplementærfarve.

? Lav en ramme i hvidt papir og en i sort. Læg dem ovenpå et ark papir med samme farve, fx en rød. Hvordan oplever vi farven med den hvide ramme? Hvordan oplever vi den med den sorte ramme?

Se på farven rød i 30 sekunder. Fjern så den røde og se på et hvidt stykke papir. Hvilken farve ser du?

Johannes Itten, Den tolvdelte farvecirkel

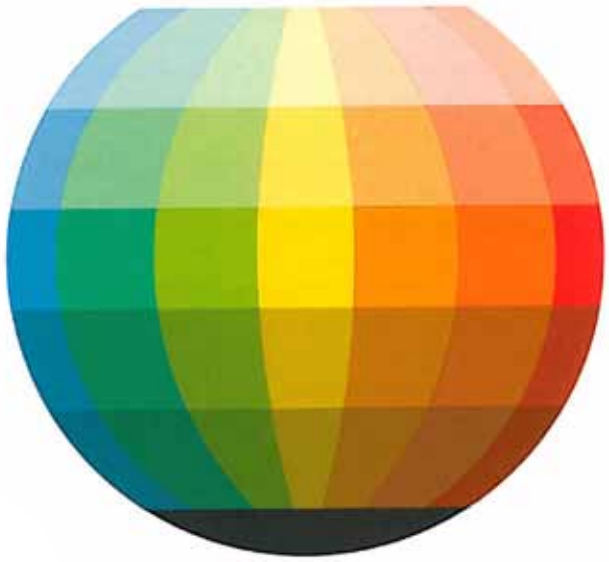

Philipp Otto Runge, Farvekugle

Wassily Kandinsky, To ryttere og en liggende person, 1909-10
Olie på pap, 70 x 70 cm
Courtesy Galerie Thomas, München, Tyskland
Merzbacher Kunststiftung

Et landskab? Kandinsky har brugt klare farver, som rød, blå, gul og grøn. Han har blandet hvid i nogle af farverne. Andre farver er mørke jordfarver. En sovende figur ligger i bunden af billedet. I midten er der to ryttere til hest De krydser hinanden. Der er mange skrå linjer i billedet. Det får det til at se uroligt ud. Det ser ud, som om det hele bevæger sig.

Kandinsky er interesseret i, hvordan farverne virker på os. Han mener, at den gule farve er aggressiv. Den grønne er rolig, siger han. Den røde, mener han, er levende og urolig. Kandinsky siger, at man kan høre farver som musik. En farve kan fx være lys eller mørk ligesom en tone. Han forbinder farverne med musikinstrumenter. Den grønne er violinen. Den blå er fløjten. Den hvide står for stilhed. Ligesom musikken kan farverne tale direkte til vores følelser, mener Kandinsky.

? Hvordan virker de enkelte farver i billedet?

Hvilken musik passer til billedet? Hvilke instrumenter er med? Hvordan er tempoet?

Farver med lyd, lugt og smag...
Kan man høre farver? Eller lugte farver? Kan farver mærkes? Eller smages? Det kan de i hvert fald i sproget. Vi kan godt tale om en blød eller en hård farve. Vi kan også sige, at en farve kan være skrigende. Maleren Kandinsky og andre mener også, at de hører musik, når de ser en farve.

Johannes Itten, Variation II, 1957
Olie på lærred, 99 x 71 cm
Merzbacher Kunststiftung

Josef Albers, Hyldest til kvadratet: Gult klima, 1961
Olie på masonit, 122 x 122
Louisiana Museum of Modern Art
Donation: Louisiana - Samlingens Venner

Farvede firkanter på farvede felter. De farvede firkanter er næsten alle sammen lige store. Men det ligner de har forskellige størrelser. Det er farven bagved, der får den farvede firkant til at virke større eller mindre. Nogle af firkanterne træder frem i billedet. Andre træder tilbage. Farverne laver rum i billedet.

Vi ser ofte farver sammen med andre farver. Johannes Itten viser, hvordan farverne påvirker hinanden. I billedet vælger Ittens et system. Han bruger hver tredje farve i farvecirkelen. Eller han bruger to farver, der ligger ved siden af hinanden.

? Hvilke farver træder frem i billedet? Hvilke træder tilbage?

Lad dig inspirere af Ittens maleri og mal dit eget billede, hvor du vælger et eget system af farver. Brug fx hver anden farve i farvecirklen.

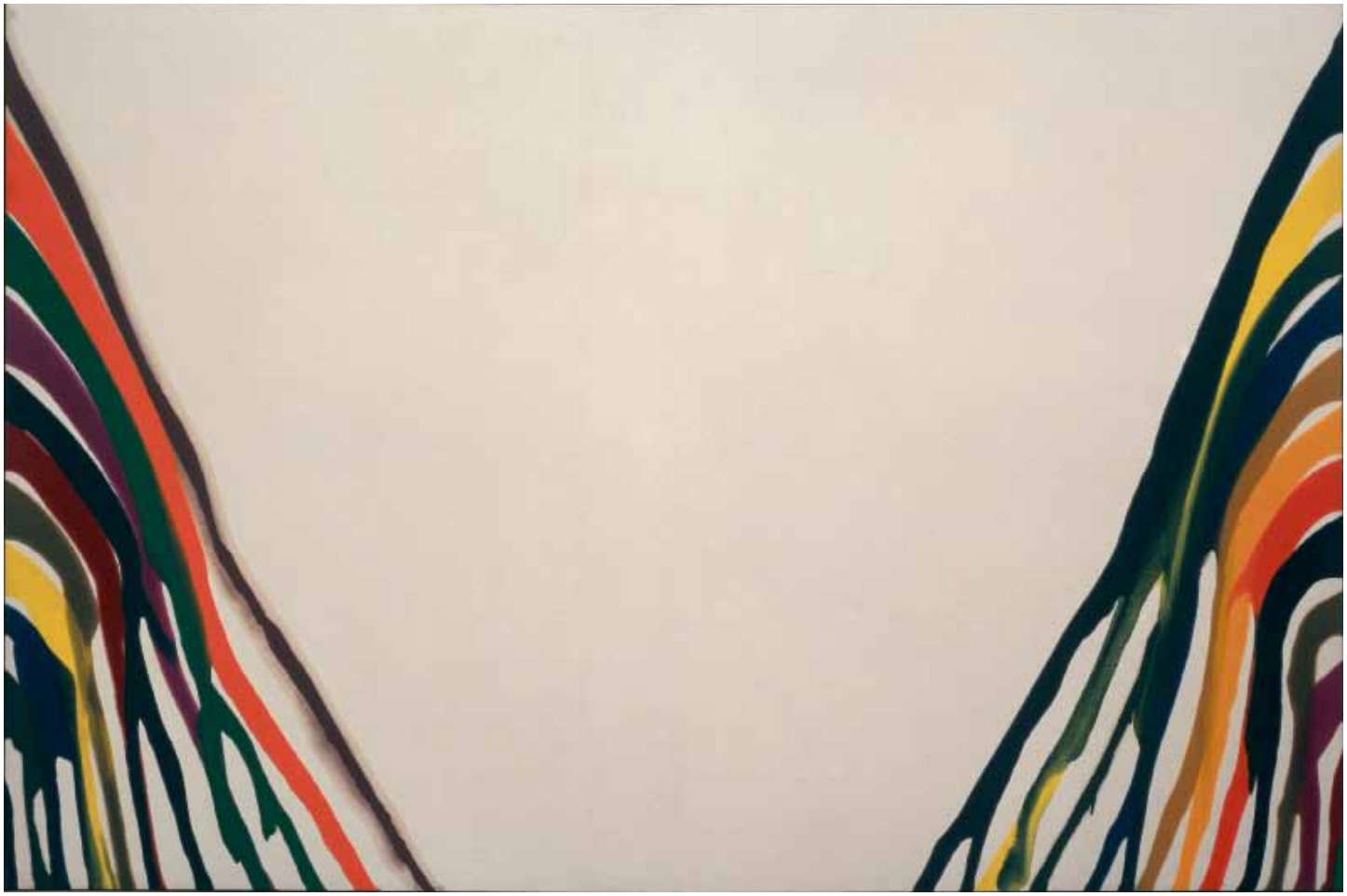

Morris Louis, Beta Epsilon, 1960
Kunstharpiks på lærred, 261 x 396 cm
Louisiana Museum of Modern Art

Et stort hvidt lærred! Farve rinder fra siderne og ind mod midten. Vi ser grøn, blå, rød, lilla, orange, brun og sort. Nogle steder er farven i et tykt lag. Andre steder er den tynd og bliver suget ind i lærredet. Morris Louis har hældt maling direkte ud på lærredet. Farverne blander sig og danner mønstre.

Morris Louis er optaget af farven i sig selv. Billedet skal ikke forestille noget. Det skal heller ikke udtrykke følelser eller fortælle historier. Billedet er bare lærred og maling.

Mange af de moderne kunstnere bruger nye farver og materialer som bruges i industrien. Det kan være lakfarve, som man bruger til at lakere biler med osv. Morris Louis farve kaldes kunstharpiks. Nogle typer kunstharpiks bliver også brugt til at reparere ting med.

? Hvilke tanker vækker Morris Louis værk hos dig?

Hvordan virker det, at så stor del af lærredet er hvidt?

Yves Klein, Monoblå (IKB75), 1960
Farvepigment på lærred og plade, 199 x 153
Louisiana Museum of Modern Art

Yves Klein, Monopink (MP16), 1960
Farvepigment på lærred og plade, 199 x 153
Louisiana Museum of Modern Art

I Yves Kleins billede er det næsten som at kigge op i himlen. Den blå farve er uendelig. Der er ingen penselstrøg her. Malingen er nemlig malet på med en malerulle.

Den blå farve kaldes koboltblå. Den bliver fx brugt i kirken. Jomfru Marias kappe er blå som symbol på det himmelske. Yves Klein har selv blandet sig til den helt rigtige blå farve. Farven er Yves Kleins egen. Yves Klein mener ikke, at billedet skal betyde noget bestemt. Men den blå farve er alligevel med til at give billedet en fortælling.

I *Monoblå* er der kun én farve. Mono betyder enkelt. Yves Klein laver mange billeder, som bare har en farve. De kaldes monokrome. Yves Klein har også malet billedet *Monopink*, (1960).

? Hvad gør det ved billedet, at malingen er ført på med malerulle?

Sammenlign *Monoblå* med *Monopink*. Hvordan virker den røde farve? Hvad forbinder du med den røde farve?

Se på den blå farve i 30 sekunder. Kig derefter på den hvide væg. Hvilken farve ser du?

Farvesymbolik
I forskellige dele af verden, forbindes farver med en bestemt betydning eller symbolik. Rød kan fx stå for kærlighed. Den kan også stå for vrede, raseri, krig og kamp. Blå er himlens farve. Derfor kan den være symbol på guddommelighed. Gul kan både stå for sol, rigdom og pragt. Eller for jalousi, falskhed og ondskab. Grøn kan stå for vækst, liv og ungdom. Derfor bliver den ofte set som håbets farve. Kender du andre farvesymboler?

? Find farvesymboler i billederne på udstillingen!

Alexander Calder, Rød, gul, sort og hvid, 1967
Malet tinplade og wire, 89 x 169 cm
Merzbacher Kunststiftung

Planeter? En fugleflok? Eller efterårsblade, der daler ned fra himlen? *Rød, gul, sort* og *hvid* er en mobile. En mobile er en skulptur, der bevæger sig. Alexander Calder har lavet sin mobile af enkle former og metaltråd. Formerne har farverne rød, gul, sort og hvid. Der er flest røde. Den gule lyser mobilen op, og den sorte og hvide er med til at give kontrast.

I Alexander Calders mobile har hver farve sin plads i systemet. Når mobilen bevæger sig, skifter formerne plads. Men farverne er hele tiden i balance.

Alexander Calder er uddannet ingeniør. Nogle af de første mobiler, han laver, bevæger sig med hjælp fra en motor. Hans senere mobiler bevæger sig ved vindpust, når vi fx går forbi dem. Calder laver også stabiler. Det er skulpturer, som ikke bevæger sig.

?

Hvad skaber balance i mobilen?

Hvad ville der ske, hvis vi fjernede nogle af farverne?

Lav din egen mobile i ståltråd og farvet karton. Du skal sørge for, at formerne og farverne er i balance.

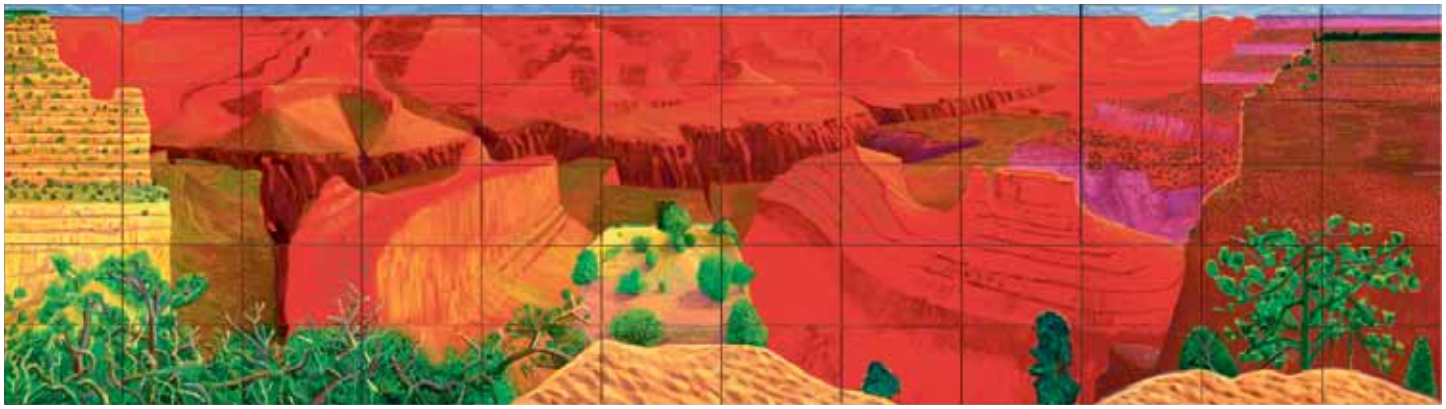

David Hockney, Grand Canyon tættere på, 1998
Olie på lærred, 206 x 744 cm
Erhvervet med midler fra A.P. Møller og Hustru Chastine MC-Kinney Møllers Fond til almene Formaal
Louisiana Museum of Modern Art

Grand Canyon tættere på er et kæmpe billede! Det forestiller et landskab i stærke og lysende farver. Her er alle regnbuens farver! Farverne er malet med tydelige penselstrøg.

David Hockneys billede er hans oplevelse af Grand Canyon. Grand Canyon er en stor kløft, der ligger i en nationalpark i Arizona i USA. Vi bliver næsten blændede af de stærke farver. Billedet er så stort, at vi kan forestille os selv at træde ind i landskabet.

Hockney har delt sit billede i 60 felter. Han viser, at det er svært at se Grand Canyon på én gang, fordi det er så stort. Hver lille del, viser én måde at se landskabet på – set fra et bestemt sted.

? Sammenlign billedet med et fotografi af Grand Canyon. Hvordan er de to billeder forskellige?

Sammenlign Hockneys billede med Derains *Både i Collioure havn.*

Yayoi Kusama, Sjælenes funklende lys, 2008
Installation, blandede materialer, 287 x 415 x 415 cm
Louisiana Museum of Modern Art

Værket *Sjælenes funklende lys* foregår inde i en stor, hvid kasse. Her står vi et rum fyldt med lysende små pærer. De spejler sig i vægge, loft og gulv. Pærerne skifter farver; fra gul, til grøn til blå. Imellem lysene og farverne ser vi vores eget spejlbillede.

Værket er som et stort maleri, vi kan træde ind i. Farverne og lyset påvirker hele vores krop. Rummet føles som en by med tusindvis af trafiklys. Eller som at træde ud i universet og ind i uendeligheden.

Den japanske kunstner Yayoi Kusama laver installationer, som dette værk kaldes. Hun bruger også byens rum. I 2006 viklede hun rødt stof med hvide prikker rundt træerne på en stor gade i Singapore. Kusama fortæller, at hun har set syner, siden hun var barn. Hun bruger disse oplevelser i sin kunst.

Poul Gernes er en anden kunstner som er optaget af prikker. Poul Gernes er bl.a. kendt for at have malet Paladsbiografen i København i strålende farver. I billedet *36 cirkler på sølvbund*, viser han 36 farvede cirkler. Det minder om et farvekort, som man kan finde hos malerhandleren, men i en helt anden form!

Poul Gernes, 36 cirkler på sølvbund, 1966-67
Lakfarve på masonit, 122 x 122 cm
Louisiana Museum of Modern Art
Erhvervet med midler fra Beckett - Fonden

? Hvilke følelser vækker værket *Sjælenes funklende lys* i dig?

© Louisiana Undervisning 2010. Tekst: Mette Simonsen Nielsen. Redaktion: Elisabeth Bodin. Layout: Henrik Obel. Kunstnere hvis værker er gengivet i dette undervisningsmateriale er søgt kontaktet med henblik på aftale om tilladelse. Skulle der være copyrightholdere til værker, der ikke mener sig omfattet eller dækket ind af de indgåede aftaler, beder vi dem henvende sig til Louisiana Museum, Publikationsafdelingen.